

MIHAI
BENIUC

Arta confruntărilor

Esența literaturii, de orice gen ar fi, mie mi s-a părut totdeauna un proces de confruntare. Iar forma sau genul cel mai adecvat în acest scop mi s-a părut drama. Dacă totuși nu m-am dedicat acestui gen, motivul trebuie căutat în faptul că adevărată dramă are mai puțini sorti de-a răzbate pe arena publică decât, bunăoară, versurile lirice sau epice. De acest lucru m-am convins când însumi am îndrăznit să dezvălui în public această continuă preocupare literară a mea. M-am retras relativ repede. Nu însă din cauza insuccesului, ci din cauza intrigăriei din lumea teatrului și a veșnicilor „atotștiutori” în materie, chit că ei înșiși nu-s capabili de nici o replică, decât cel mult una banală sau răsuflată.

Replica! Iată secretul cel mare al dramei. Prin aceasta este drama confruntare. În replici se dezvăluie conflictul, ele duc la desnodământ. În fond, specificul vieții umane este dramatic, și pe scenă și în culise. — numai în pauze are loc idila cu siropuri și zimbete fățarnice. În orice caz, momentele nodale ale existenței sînt dramatice și tocmai de aceea nimic nu le reflectă mai bine ca teatrul. Chiar și poemele homerice sînt de natură dramatică. Nu scapă de această trăsătură nici Hesiod, considerat oponentul lui Homer, cu „Zilele și muncile” sale. Ce să mai spunem atunci de tragedia greacă, această zguduitoare expresie a sufletului omenesc?

Între caietele mele cu însemnări am unele care conțin numai replici ale unor personaje din piese pe care mi le-am imaginat și pe care n-o să mai am timp să le scriu. În timpul războiului am reușit să strecor într-o publicație următoarele versuri:

„Colo-n miezul muntelui
Zace ochiul dracului :
Aurul, aurul,
Peste el bălaurul —
Dar bălaurul mi-i om,
Dacă-i om și cine-i domn”.

Pînă la urmă cenzura și-a dat seama că versurile-s cu bucluc, dar era prea tîrziu : și-a sporit doar vigilența față de mine. Aceste versuri figurează într-un poem al meu *Chivără Roșie*, care nu e altceva decât o schiță în versuri a unei drame de

mult concepute și neterminate. Înseși versurile citate nu-s decât o replică dintr-o scenă între moți, la foc, pe marginea unui drum de țară :

Înțiul Moț :

Umbă moțul rătăcind prin țară :

„Hai la cercuri de legat ciubară !”

Al doilea Moț :

Murgul bate peatra cu copita.

Greu e drumul și amară-i pita...

Al treilea Moț :

Dar în miezul muntelui

Zace ochiul dracului :

Aurul, aurul,

Peste el bălaurul —

Da' bălaurul mi-i om,

Dacă-i om și cine-i domn.

Primul Moț :

Cum să fie om, fîrtate

Cine mîncă din furate ?

Și scena continuă. Dar deja din cele cîteva versuri citate se vede miezul dramei.

Multe, de altfel, din versurile mele publicate nu sînt decât replici sau cîntece din drame pe care n-am apucat să le scriu. Iar dacă le-aș fi scris, ele n-ar fi fost originale ca titluri, — s-ar fi numit poate foarte simplu: *Miorița, Ulad Tepeș, Doja, Mihai Viteazul, Horea, Iancu, Bălcescu* și așa mai departe, inclusiv cu figuri istorice și dramatice din zilele noastre, — bineînțeles cu eroi care nu mai sînt în viață, dar care sînt vii și trebuie să rămîină vii în conștiința oamenilor. Conflictele ? Acelea care sînt : Setea de averea altuia, dusă pînă la crimă ; nedreptatea socială ce naște revoltă ; înfruntarea morții pentru dreptate ș.a.m.d. Cît despre replici, se găsesc aproape de-a gata în folclor, în cronici, în procesele cu răsunset istoric și în limbajul de fiecare zi al oamenilor. Mă gîndesc, de exemplu, la acel formidabil dialog dintre Miorița năzdrăvană și baciul ce-și face testamentul înainte de a se măsura cu atotputernicia morții. Pe mine m-a surprins totdeauna negativ faptul că exegeții acestei balade, în loc de a dezghioaca din ea miezul dramatic al vieții, văzută de poporul nostru ca luptă eroică, s-au încercat totdeauna tumbe pe stadion metafizicii sau prin coclaurile misticismului. Românii nu sînt prioritar niște firi contemplative, — dovadă istoria lor dramatică și frămîntările revoluționare din cursul veacurilor.

Nu vreau să spun că scriitorii noștri n-au înțeles acest lucru. Despre aceasta vorbește teatrul lui Alecsandri, Hajdeu, Davila sau Delavrancea și, nu fără glorie, al unora din contemporanii noștri. Mi se pare, însă, că acum cînd prin uriașa luptă pentru așezarea temeliiilor socialismului și comunismului în țară, poporul nostru și-a atins majoratul istoric, ar fi nevoie mai mult ca oricînd de cultivarea dramaturgiei, — această artă a marilor confruntări. Acum, mai mult ca oricînd, trecutul nostru se cere să fie răscolit, și marile lui figuri istorice resuscitate. Acum, mai mult ca oricînd, prezentul strigă după acele mari opere artistice care să-i zguduie pe spectator, să-i cutremure și să-i înfioare de măreția faptelor ce prin eroismul și generozitatea lor se ridică pînă la stele față de bălăriile intereselor individuale mărunte și egoiste, și să-l pună pe fiecare spectator față în față cu propria sa conștiință de om și de fiu al acestui popor. Epoca e desigur a unei mari înfloriri, dar și a unor mari greutăți ce trebuie învinse. Și tocmai în vederea acestor victorii e nevoie de o luminoasă conștiință individuală a propriei sorți incluse în destinul colectiv, a orei și duratei fiecăruia în timpul și perenitatea poporului. Noi nu avem dreptul să uităm prin ce am trecut în ultimii 100, 50, 25 de ani și cum am ajuns unde sîntem, pentru ca să tindem pe drept la cucerirea pozițiilor istorice fruntașe, meritate prin fapte și cheazăuite prin virtuți inerente acestui popor carpatino-dunărean. Viața lui a fost adeseori cumplită în acest răstimp, a trecut prin momente dramatice și a trăit, nu o dată, clipe de grandoare. Nimic nu poate fi mai tonic, pentru a ține la altitudinii culminante conștiința colectivă în astfel de momente, decât o dramaturgie pe măsura năzuințelor și idealurilor noastre. O astfel de dramaturgie, nu prin sentințe sau deziderate, ci prin oglindirea veridică a unor realități de mare rezonanță istorico-socială, ireductibile la cazuri particulare și fortuite. Realitățile au existat și există. Adeseori pot fi decupate ca imaginile dintr-o revistă, deși, în general, artistul are în față un bloc de marmoră, din care singur trebuie să dezvăluie statuia Venerei sau a lui Laocoon. Eu cunosc, de exemplu, momente din istoria P.C.R., deci fapte din cei 50 de ani de la înființarea partidului, care ar merita pana vreunui mare clasic al teatrului.

Dar să fim înțeleși. Dramaturgia nu suportă dialectoul sibilic nici vreo idiomă abracadabrantă, fie ea cît de modernă, ci are pretenția și dreptul imprescriptibil la repici răsperate și fațetate ca un diamant. Poate că o astfel de dramaturgie ar avea frumusețea anmelor, nu a jurnalelor de modă. Să nu uităm însă că în luptă se călesc inimile și viața își dă măsura în momentele ei de suprem eroism.